

21. Ders

Moralite ve Doğru Davranış

24.00: Felsefenin Problemleri

Prof. Sally Haslanger

Kasım 21, 2005

Etik Bencillik

1. Ahlaksal Objektivizm

Ahlaksal Objektivizm hakkında filozofların ileri sürdükleri problemlerden biri, olağan olmayan “vakıaları”, bu görüşün temel olarak var saymasıdır:

Ahlaksal “vakıaların” Acayıplığı”:

Fiziksel olgular, nispeten daha direkt, daha doğrudandırlar. Bir şeyin ağırlık, kütle, renk vs. nin olmasının, nasıl şeyler olduğunu biliyoruz ama, “ahlaksal olgular” ne çeşitten şeylerdir? Bir insan, ahlaksal bir olguyu, nasıl keşfeder? Eğer fiziki bir evrende yaşıyor isek, böyle bir evrende, ahlaksal olgular için de yer var mı?

Göründüğüne göre, “Acayıplık” sorununa ne şekilde bakacağımız, moral olguların ne çeşit şeyler olduklarına bağlı olacaktır. Objektivistlere göre, ahlaksal gerçekler, belli nesnel olgulara dayanır... Ama ne çeşit bir olgu? Objektivistler bu soruya, farklı yanıtlar verirler. İşte bir tanesi :

2. Etik Egoizm ile Psikolojik Egoizmi birbirinden ayırın

Etik Egoizm, bir insanın uzun vadede en yararına olan şey ne ise onu yapmasıdır (ve mutlaka ve mutlaka, sadece yapmasıdır.)

Bu görüşe göre, bir insanın yegane görevi, kendi yararına olanı geliştirmesi, kendi avantajına olan ne ise, onu yapmasıdır. Şüphesiz, diğerlerine yardım etmek de bir insanın yararına olacaktır. O zaman, o şekilde hareket etmesi iyidir, yerindedir. Ama (yararına) değil ise, başkalarına yardım için, ahlaksal açıdan, hiçbir neden bulunmamaktadır.

Etik Egoizm, bazen karıştırıldığı (tamamen) farklı bir görüşten ayrı tutulmalıdır:

Psikolojik Egoizm: İnsanların tüm hareketleri/fiilleri, bencil arzular tarafından motive edilir, harekete geçirilir; insanların hareketlerinin nihai sürücüsü, kişinin menfaatidir.

Burdaki temel fikir, bazen başkaları için iyi şeyler arzu etsek de, (bunu) aslında sadece kendi mutluluğumuzun bir parçası olarak yaptığımızdır. Menfaat dışında, sırf başkasına yardım etmek amacıyla, hayra yönelik, saf, temiz fiiller yoktur.

Psikolojik Egoizmi destekleyen, zorlayıcı argümanlar var mıdır? (Bknz. J. Feinberg. "Psychological Egoism" s. 547) İşte bilinen bir argüman :

Uyguladığım herhangi hareket, "**benim güdüm, benim**" arzularım tarafından harekete geçirilmişlerdir; ve eğer hareketim, amaçladığım gibi, başarılı olursa, tatmin duyacağım. Böylece, her hareketi güden şey, "kişinin kendi yararadır."

Bununla beraber :

- Daima '**benim**' arzularım, '**benim**' nedenlerim tarafından harekete geçiriliyor olmam, daima "**bencil**" veya sadece "**kendi**" yararım odaklı arzularım olduğu anlamına gelmez:
- Bir arzuyu/motifi "benim" kılan nedir? Arzunun "*kökeni'nin, içim*" olması;
- Bir arzuyu/güdüyü bencil yapan nedir? Hedefin, "benim" iyiliğimin olması.

Daima arzularım tarafından motive edildiğim, lüzumlu bir tekrar; konu/soru, güdülen arzuların, özel bir içeriğinin, mesela, kendi-yararım gibi, olup olmadığı. Yukarda verilen koşullarda, "gönüllülük" ile "bencilliğin" karıştığı görülmektedir.

Bir fiilden daima mutluluk duymamız, mutluluğumuzun bir amacı bir hedefi olması anlamına gelmez. (Bir uçak, okyanusu geçerken yakıt harcıyor, ama benzin yakması, uçuşun bir hedefi, veya, gayesi, veya amacı değildir.) Bazı şeyler, asıl yaptığımız şeylerin, sadece yan-etkileridir.

Başarılı hareketlerimizin hepsi, bizi tatmin etmez: meşhur sözünü hatırlayın: "Bir şeyin olmasını isterken, dikkatli olun, gerçekleşebilir!" Tatminsizlik, istediğimiz şeyi elde ettiğimizde bile söz konusu, olabilir ve bu, herkes için olağan bir şeydir.

Etik Egoizm'e dönelim: "Bir insanın, uzun sürede en yararına olan şey ne ise onu, (mutlaka ve mutlaka yapması)" fikrini destekleyen, zorlayıcı görüşler, argümanlar var mı?

3. Etik Egoizm ile ilgili Görüşler

Pragmatik Argüman: Eğer herkes kendi kişisel menfaati peşinde koşar, onu takip ederse, bu herkes için en iyi şey olacaktır. Niçin? Çünkü sadece kişinin kendisi, ihtiyaçlarını, menfaatini en iyi bilendir; veya, insanlar, birinci olana bakarken, daha fazla motive olurlar; veya, bağışsal yardım, alanı degrade edicidir, küçültücüdür.

Bununla beraber: Bu koşulun güvenilir olmayışı bir yana, bunda söylenenler, gerçekten etik egoizm ile ilgili bir görüş değildir. Bu görüş bize, egoist/bencil bir insanın tavsiye edeceği (şey) ile aynı şekilde hareket etmemiz gerektiğini söylemektedir; ama, en sonundaki haklılık nedeni, bunun kaynağı, genel toplumsal refah, her kişinin, her bireyin şartlarının daha iyileştirilmesidir. Başka deyişle, bu görüşün altını çizen vurgulayan görüş, (i) koşulundaki ilk sorumluluğu da, aynı hareketi içeren bir listede, hangisinin egoist/bencil; hangisinin (ii) deki gibi farklı olduğunu belirterek, ortaya koyarak yanıtlayacaktır. Bu durum, çizdiğimiz “etik-egoizm” karakterinde, ufak bir değişiklik yapmamızı da gerektirmektedir. Böylece, şu tanıımı yakalayabiliriz :

Etik Egoizm (daha açık versiyonu): Bir insan, uzun sürede en yararına uygun şeyi yapmalı, mutlaka ve mutlaka yapmalıdır; bir şeyin uzun vadede o kişinin en yararına olan şey mi olduğu (veya öyle olup olmadığı), o şahsın, ahlaksal açıdan yapması doğru veya yanlış olan şeyleri belirler.

Bireysellik Argümanı: Etik Egoizm’den başka diğer ahlaksal görüşler, bireyin değerine saygı göstermez:

- 1) Bir insanın kendi hayatı, en yüksek önemi haizdir.
- 2) Ahlaksal bakımdan “özgecilik”/“altruizm” (yani bir insanın, başkalarının mutluluğunu ve refahını, kendisinininkinden de önde, birinci planda tutması) bir kimsenin yaşamını, yaşam değerlerini, başkalarına yardım için, ve bu yardım uğrunda feda etmesidir.
- 3) Bu yüzden, özgecilik değerleri, bireyin değerlerini, gereği gibi değerlendirmez.

Bununla beraber, bu görüş, sadece uç/ekstrem seçenekler sunmaktadır. Nitekim, seçeneklerde birey, kendi menfaatine ya “hiçbir” önem vermemekte, ya da, “mutlak” bir değer vermektedir. Peki, ama, bunun kabul edilebilir, ortalama bir yeri yok mudur? Bir insanın başkaları için kendisini tamamen feda etmesi, ne kadar yanlış ise, bu, etik egoizmin diğer ekstremi için de, aynen geçerlidir.

Açıklayıcı Görüş: Etik Egoizm, moral davranışlarımızı içeren tatbikatımız ile, neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin alelade yargılarımız için en iyi açıklamaları temin etmektedir. Bu yaklaşımın içinde etik egoizm, akli selime dayalı, moraliteye meydan okuyan değil, onu açıklamaya ve bu açıklamalarını da sistemleştirmeye çalışan bir çabadan ibarettir. Tatbikatta başkalarına zarar vermeyi önleyen yasalar olması, bu

girişimi, (yani etik egoizmi) yanlış kılmaz; aksine, başkalarına zarar verirse, onların da bize zarar verme ihtimallerinin daha çok artacağını gösterir. Böylece, zarar vermekten kaçınmak, aynı zamanda kendi yararımızdır. Diğer pek çok özgeci görünümlü kurallar için de benzer ve uygun açıklamalar yapılabilir...

Bununla beraber, birinci husus, (olarak), etik egoizmin diğer ahlaksal kuramdan daha iyi bir açıklama olanağı ve yolu olduğu görüşü (ya da iddiası), fazla açık değildir. İkinci nokta, etik egoizm, ahlaksal pratik uygulama ile, çok iyi uyuşmaz. Örneğin, yalan söyleme/aldatma/işkence, bizim için iyi sonuçlar verecek olsa dahi, normal olarak, yanlıştır.

Motivasyona dayalı Argüman: Etik Egoizm, güncel, genel moral uygulamalarımız için, en iyi motivasyonu temin ve izah eder. Etik açıdan diğerlerini (de) düşünmek herkes tarafından kabul edilen bir şeydir, (ancak) niçin, başkalarını düşünmeliyiz? Yanıtı: Çünkü, bizim kişisel yararımızdır. 'Başkalarına-zarar vermeme' kuralına uymamızın nedeni, bu kuralın, bizi de, koruyor olmasıdır.

Bununla beraber, bu kural, kimsenin fark etmeyeceği anlarda, "niye" bir kaçamak yapıp ona memnuniyetle uymamazlık etmediğimizi açıklamamaktadır. (Bu konuda, Gyges'in Plato'nun Republic'inden naklettiği bir hikayeyi, Reason and Responsibility, s.568 de bulabilirsiniz).

Bu soruya yanıt olarak, (bir) Egoist, hiçbir görüşün, ahlaksal uygulamalarımızı tamamen etkisi altına alamayacağı şeklinde yanıt verebilir mi? Belki, ama, hakim olan genel ve kuvvetli iç sezimiz, yararımıza uygun olup olmayacağına bakmaksızın, diğerlerini düşünmemiz ve mutlaka yardımlarına koşmamız gerektiğini söyler.

Rachel'ın, Etik Egoizme İtirazı:

Tek-Yanlı Davranma Prensipleri: İnsanlar arasında, (Etik açıdan) farklı davranmayı haklı kılabilecek, sadece (Etik açıdan) bazı gerçek farklılıklara işaret edebiliyor, onları gösterebiliyor isem, onlara karşı farklı davranmamda o zaman haklı olurum.

Bu, "nepotizm", yani (akrabalara, kabulde, iş vermede öncelik tanıma) tatbikatı, ırk ayrımcılığı, saldırgan milliyetçilik, kadın/erkek farkı gözetilen, cinsiyetçilik gibi cereyanların karşıtı görüşlerin uğraştıkları konular oluyor. Nepotizm, yani, akrabalarını kayırmak peşinde olan bir kişi, kayırdığı kimseler hakkında, akraba oldukları gerçeği dışında ve ötesinde, özellik taşıyan bir şey gösterebilir, işaret edebilir mi? İrkçi bir kişinin, beyaz insan ile, siyah insan; Asyalı insan ve ötesi üzerinde, diğerlerine nazaran daha fazla hürriyet vermek, veya imtiyazlar tanımak konusunda, etik açıdan işaret edebileceği, gösterebileceği (gerçek) farklılıklar var mıdır? İrkçiler, bunu denediler. Ancak, göstermeye çalıştıkları farklılıklar, iki kategoriden ibaret olup ya "ırkçı-stereotipler"e

dayanmakta, dolayısıyla gerçekte mevcut olmayan; ya da, doğru da olsa, farklı davranışı, “haklı- kılmayan” şeylerden oluşmaktadırlar.

Öyle ise itiraza göre, Etik Egoizm, “arbitraire” yani tek-yanlı, (keyfi), kişinin tamamen kendi arzusuna, takdirine bırakılmış, (sübjektif) bir ahlaksal/etik doktrindir:

- (1) Etik Egoizm, her bireyin kendi yarar ve menfaatine daha fazla ağırlık öncelik vermesini tanır.
- (2) (Oysa) Bir insanın kendisi ile başkaları arasında, bu farklı davranışı haklı kılacak, (gerçek) farklılıklar yoktur.
- (3) Öyle ise etik egoizm, kabul edilemeyecek kadar “tek taraflı”, keyfi, bireysel ve sübjektif’tir.

Düşünmek için Sorular :

- Niçin, bir kimsenin kendisiyle başkaları arasındaki fark, ahlaksal açıdan, yerinde ve uygun birşey olmuyor?
- Bana yönelen tehdit ile başkasına yönelen tehdit için farklı karşılık vermekte haklı değil miyim?
- Başkalarına her farklı davranışımızın, mutlaka ahlaksal farklılığa mı indirgenmesi gerekiyor? Ben çocuklarıma, komşunun çocuklarına yaptığımdan farklı davranıyorum; ve komşunun çocuklarına da, yabancı çocuklardan farklı davranıyorum. Bu, ahlaksal açıdan karşı gelenebilecek bir şey midir? Özel davranmamın nedeni, birinin kan-yakınım, diğerinin komşu olması, değil midir?
- Daha genel olarak, insanlar arasında “ahlaksal açıdan (gerçek) farklılık” nedir?